

необходимыми предпосылками возникновения трудовых правоотношений. Освещены основные проблемы дефектности связи правовая норма — юридический факт. Дается определение понятию дефекта юридического факта и причин их возникновения в трудовом праве.

Ключевые слова: правовая норма, юридический факт, трудовые правоотношения, дефект.

Simutina Ia. Interconnection of legal facts and legal norms in the labor law

The relationship of legal facts and legal norms in the mechanism of legal regulation of labor relations is investigated. It is concluded, that the rule of law and the legal facts are prerequisites of labor relations. The basic problems of defects due legal norm — a legal fact are considered. A definition of the concept of defect legal fact and their causes in the labor law is given.

Key words: legal norm, legal fact, labor relations, defect.

УДК 347.211

*Олександр Васильович Стівнець,
старший викладач кафедри цивільного права,
заступник декана юридичного факультету з наукової роботи
Одеського національного морського університету,
кандидат філософських наук*

ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Наскільки інакше виглядав би рівень обізнаності людства сьогодні, якщо б не було «всесвітньої павутини»? Мабуть, незаперечним є той факт, що віртуальний простір став повсякденним засобом передачі інформації будь-якого характеру, доступним кожному, хто має персональний комп'ютер із підключенням до мережі Інтернет, або ж бере участь у «віртуальному житті» завдяки засобам супутникового зв'язку. Інтернет є «мережею мереж». Він містить майже всю існуючу загальнодоступну інформацію, накопичену людством. Кількість складових цієї всесвітньої інформаційної мережі та обсяги її даних постійно зростають, тому достатньо важко надати точну оцінку щодо їхньої кількості та якості.

Поряд із такими ознаками інформації, що циркулює у віртуальному просторі, як корисність, цінність, багатоманітність, доступність тощо, виникає чимало суперечливих питань, які обумовлені зазначеними ознаками та мають юридичну природу.

Перш за все наявна у віртуальному просторі інформація може підпадати під категорію об'єктів, що потенційно охороняються авторським правом: літературних, музичних та аудіо-візуальних творів, фотографій, ілюстрацій, картин, малюнків тощо. У свою чергу, оброблення і передача даних мережею та саме її функціонування відбувається завдяки іншому об'єкту авторсько-правової охорони — комп'ютерним програмам, а зберігання і пошук інформації часто здійснюється за допомогою електронних баз даних, які також можуть охоронятися авторським правом (так званим «копірайтом»).

Фіксація перелічених об'єктів авторсько-правової охорони в електронній формі та транс-кордонний характер Інтернету спрощують можливість порушення прав авторів та їхніх правонаступників. Збільшення ж обсягу авторських прав або введення складної процедури їх здійснення, натомість, невідворотно призвело б до обмеження прав користувачів Інтернету. Тому завданням сучасного авторського права є досягнення справедливого та життєздатного

балансу інтересів володільців авторських прав та користувачів творів, розміщених у віртуальному просторі.

З огляду на зазначене вище, актуальність досліджуваної тематики визначається передусім необхідністю вдосконалення правового світогляду щодо об'єктів інтелектуальної власності у віртуальному просторі, а також потребою у підвищенні ефективності регулювання діяльності суб'єктів інформаційних правовідносин у частині доступу до електронних інформаційних ресурсів всіх форм власності. Авторсько-правові аспекти функціонування глобальної інформаційної мережі Інтернет потребують всебічного вивчення з тією метою, аби величезний потенціал Інтернету в усіх сферах суспільного життя міг бути реалізований якнайповніше.

Мета дослідження полягає у системному аналізі змісту «копірайту» у віртуальному просторі, глибше розуміння якого створює додаткові перспективи вдосконалення чинного авторсько-правового законодавства України у сфері охорони розміщених в Інтернеті творів.

З огляду на визначену мету дослідження, основними завданнями статті можна вважати вивчення юридичної природи авторських прав на розміщені в Інтернеті твори, та визначення особливостей їх охорони (зокрема, уточнення того, які з матеріалів, доступних через глобальну віртуальну мережу, та які форми їх використання підлягають охороні за авторським правом).

Об'єктом наукового дослідження у цій статті є правові проблеми у сфері охорони авторського права, що постали внаслідок розвитку сучасних інформаційних технологій. Предметом дослідження є норми права, якими охороняються інтереси суб'єктів «копірайту» на твори, розміщені в мережі Інтернет.

В основу методології дослідження покладено загальнонаукові та спеціальні методи (формально-логічний, порівняльно-правовий, системно-функціональний, діалектичний, історико-правовий тощо). Їхнє застосування обумовлене прагненням до всебічного, комплексного аналізу сучасних реалій та продиктоване міждисциплінарним характером проблем «копірайту».

Аналіз змісту та обсягу авторських прав у віртуальному просторі дає можливість виокремити майнові та немайнові аспекти права інтелектуальної власності щодо творів у мережі Інтернет.

Вітчизняне законодавство закріплює принципове положення, що авторові (або іншому суб'єктові авторських прав) належить виключне право на економічну експлуатацію твору в будь-який спосіб. Виключність цього права означає, що, за винятком передбачених законодавством випадків, без дозволу особи, якій належать авторські права на твір, жодна інша особа не вправі цей твір використовувати. Тобто лише автор та його правонаступники мають право вчиняти самі або дозволяти іншим вчинення певних дій, пов'язаних із користуванням твором.

У законодавстві про авторське право різних країн [1–4] та у відповідних міжнародних нормативних актах [5–9] серед основних майнових аспектів «копірайту» згадуються такі:

- відтворення (опублікування, копіювання, тиражування) твору;
- розповсюдження твору шляхом продажу або відчуження в інший спосіб;
- здача твору в найом чи у прокат;
- публічне виконання і публічне сповіщення твору;
- публічний показ твору;
- імпорт примірників твору;
- створення похідних творів: творчий переклад, аранжування, адаптація та ін.

Окрім майнових, авторам також належать особисті немайнові права. Тією чи іншою мірою ця категорія прав авторів визнається в усіх країнах Бернського союзу та включає:

- право авторства — право визнаватися автором твору;
- право на ім'я — право використовувати чи дозволяти використовувати твір під справжнім ім'ям автора, псевдонімом і без зазначення імені (анонімно);

- право на недоторканність твору — юридичні гарантії захисту твору від будь-якого неправомірного редагування, спотворення чи іншої зміни змісту, а також від посягань на твір, здатних зашкодити честі та репутації автора.

Важливо розглянути, які ж проблеми у сфері реалізації авторських прав виникли із впровадженням Інтернету, та які шляхи їх вирішення пропонуються на національному та міжнародному рівнях.

Авторське право надає авторам та їхнім правонаступникам, перш за все, виключне право на відтворення, тобто на виготовлення одного чи більше примірників (копій) твору в будь-якій матеріальній формі, в тому числі в аудіо- і відеозаписі, а також у формі запису в пам'яті комп'ютера. Відповідно, примірники твору — це результати його відтворення у будь-якій матеріальній формі, або, як деталізує американський Акт, «...матеріальні об'єкти, в яких твір зафіксовано будь-яким методом, відомим зараз або тим, що буде винайдено пізніше, з якого вони можуть бути сприйняті, відтворені чи іншим чином повідомлені або безпосередньо, або за допомогою машини чи пристрою» (п. 101) [3].

Для цілей цього дослідження інтерес становить, звичайно, саме відтворення шляхом фіксації творів у формі, «зрозумілій» комп'ютеру. Українське законодавство описує цей процес як «запис для тимчасового чи постійного зберігання в електронній (у тому числі цифровій), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер» (ст. 1) [1]. Як було справедливо визначено Вищим господарським судом України, з аналізу такого розуміння відтворення «...впливає, що розміщення творів у мережі Інтернет у вигляді, доступному для публічного споживання, є їх відтворенням в розумінні Закону України про авторське право і суміжні права» [10, с. 34].

Уточнення в процитованому положенні Закону — «для тимчасового чи постійного зберігання» — є не випадковим та надзвичайно важливим в контексті Інтернету. І ось чому: Інтернет функціонує таким чином, що будь-який його користувач, сам того не помічаючи, під час перегляду твору, розміщеного в мережі, створює, як мінімум, сім тимчасових копій цього твору: по одній копії в модемах передаючого та приймаючого комп'ютерів, в одному чи кількох проміжних комп'ютерах — маршрутизаторах, у браузері, а також в оперативній пам'яті, у відеодекомпресійному чіпі та у відеокарті самого приймаючого комп'ютера [11, с. 555]. І це не враховуючи постійної копії, яку користувач може свідомо зберегти на жорсткому диску свого комп'ютера для тих чи інших цілей.

Хоча закони про авторське право різних країн, таких як США та Росія, на відміну від законодавства України, прямо не згадують «тимчасові електронні копії творів» як об'єкти охорони, суди зарубіжних країн все частіше приймають рішення про розповсюдження авторсько-правової охорони на копії творів, зафіксованих в оперативній пам'яті комп'ютера. Позиція національних судів, згідно з якою тимчасова фіксація розміщеного в Інтернеті твору в оперативній пам'яті комп'ютера визнається актом відтворення, у поєднанні з повсякчасним та невід'ємним характером тимчасового копіювання в Інтернеті, призводить до ситуації, коли кожен користувач Інтернету автоматично стає потенційним порушником авторських прав.

З огляду на реальну загрозу порушення балансу прав авторів і їхніх правонаступників, та прав користувачів Інтернету на користь перших і, як наслідок цього, створення значних перешкод на шляху розвитку та всебічного використання Інтернету, проблема тимчасових копій потребує розв'язання. В силу транскордонного характеру Інтернету, усунення цієї проблеми уявляється можливим лише шляхом докладання спільних зусиль багатьох країн та компетентних міжнародних організацій.

Саме уніфікації підходів до вирішення проблем, що постали в сучасному авторському праві з розвитком Інтернету, присвячені дві прийняті в 1996 р. під егідою Всесвітньої організації інтелектуальної власності міжнародні угоди — Договір ВОІВ про авторське право та Договір ВОІВ про виконання і фонограми. Участь України в Договорах ВОІВ відповідає її національ-

ним інтересам та сприяє інтеграції нашої країни до світових та європейських економічних структур [12, с. 80]. Саме тому заходи, спрямовані на приєднання України до згаданих угод, було проголошено невідкладним завданням її державної політики у сфері охорони інтелектуальної власності (п. 2) [13]. У результаті вжитих заходів Верховна Рада України прийняла відповідні закони про приєднання України до обох договорів ВОІВ.

Національні закони про авторське право зазвичай надають авторам та їхнім правонаступникам виключне право на розповсюдження творів шляхом продажу або відчуження в інший спосіб, та здачі в найом чи у прокат. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів 1979 р. передбачає, що право на розповсюдження є частиною права на відтворення, яке закріплене ст. 9 зазначеної Конвенції [14, с. 31–32].

Окрім цього аргументу, деякими країнами на Дипломатичній Конференції було також висунуто аргумент, що право на розповсюдження не повинно застосовуватися в контексті Інтернету. Узгоджена Заява щодо статей 6 та 7 Договору ВОІВ про авторське право обмежує сферу дії права на розповсюдження зафіксованими копіями, «які можуть бути введені до обігу у вигляді матеріальних об'єктів». Наведене положення відображає позицію деяких країн, передусім європейських, за якою передача інформації через Інтернет є послугою, а не товаром. Наприклад, правила Європейського Союзу стосовно вільного руху товарів та послуг розглядають трансакції, здійснені за допомогою Інтернету, як послуги [15, с. 18]. Така позиція Європейського Союзу пояснюється застосуванням його державами-членами «принципу вичерпання» — аналогу «доктрини першого продажу», сприйнятої авторсько-правовим законодавством США, України та деяких інших країн.

Зазвичай застосування «принципу вичерпання» не становить будь-якої проблеми, оскільки набувач примірника твору втрачає його після передачі іншій особі. Застосування ж цього принципу до розповсюдження творів через Інтернет виглядає проблемним і може чинити негативний вплив на стан охорони авторських прав у віртуальному просторі. Варто лише володільцю авторських прав на твір розмістити його примірник в Інтернеті, як цей примірник може бути переданий користувачами глобальної мережі необмежену кількість разів. Це спричиняє конфлікт між правом на відтворення та правом на розповсюдження, оскільки в результаті кожної передачі твору створюється його примірник, в той час як оригінал залишається у того, хто здійснює передачу.

Якщо застосовувати право на розповсюдження до творів, які передаються Інтернетом, то автори та інші володільці авторських прав мають змиритися з незліченними випадками розповсюдження несанкціонованих ними примірників (результатів відтворення) творів в силу того, що їхнє право на розповсюдження було вичерпано з моменту розміщення легального примірника твору в Інтернеті. Саме для того, щоб запобігти такому результату, деякі країни розглядають передачу інформації через Інтернет у ролі послуги (а не товару), пропонуючи виключити Інтернет із сфери дії «принципу вичерпання» [16, с. 112].

Вимоги до обсягу наукової статті, на жаль, не дозволяють занурюватися ще глибше. Однак дослідження проблем інтелектуальної власності в її авторсько-правовому аспекті дає підстави зробити певні узагальнення, які, можливо, прояснять суть головних протиріч ситуації, що склалася у сфері охорони авторських прав на літературні та художні твори, розміщені в глобальній мережі. З огляду на важливість цього фактора для розвитку інформаційного суспільства, бачиться доречним зробити такі висновки:

1. Всі види творів, зафіксовані у цифровій формі та розміщені в мережі Інтернет, відповідають критеріям охороноздатності, які встановлені законодавством держав — членів Бернського Союзу, і, таким чином, підлягають охороні авторським правом будь-якої з цих держав нарівні з творами, зафіксованими в більш традиційних формах, незалежно ані від виконання авторами чи їхніми правонаступниками будь-яких формальностей стосовно цих творів (реєстрації, депонування тощо), ані від факту опублікування твору;

2. У силу технологічних особливостей роботи мережі Інтернет та її транскордонного універсального характеру, одразу виявити неправомірне використання творів науки, літератури чи мистецтва, розміщених у глобальному віртуальному просторі, найчастіше немає можливості, що є істотним недоліком функціонування Інтернету в частині охорони майнових (комерційних) аспектів «копірайту». Легкість маніпулювання творами, зафіксованими в електронній формі, викликає водночас і численні питання щодо охорони немайнових прав в Інтернеті, де твори постійно модифікуються, видозмінюються та заново розповсюджуються як самими авторами, так й іншими користувачами мережі. Таким чином, застосування концепції немайнових прав щодо розміщених в Інтернеті творів є достатньо ускладненим;

3. Загальноприйнятою є практика, що добросовісний користувач, виявивши в мережі Інтернет твір, який його цікавить, повинен встановити автора цього твору чи інших суб'єктів авторського права, та отримати дозвіл на використання твору (за винятком випадків, коли користувачу такий дозвіл непотрібен в силу закону), у разі необхідності уклавши з автором відповідний договір про умови використання зазначеного твору;

4. Автор (чи інша особа, яка має авторські права), розміщуючи свій твір в мережі Інтернет для загального вільного доступу, цим самим апріорі надає право використовувати цей твір всім бажаючим. При цьому дозвіл володільця авторських прав на вільне використання твору може мати чітко виражений характер або ж припускатися, на основі таких факторів, як необхідність, звичай чи загальноприйнята практика, або ж впливати з характеру відносин сторін;

5. Судовий захист авторських прав на твори, розміщені в глобальній інформаційній мережі, в разі їх порушення численними користувачами з різних країн, нерідко здійснити практично неможливо через надзвичайну складність у встановленні особи кожного конкретного порушника. Зазначена проблема ускладнюється ще й необхідністю для позивача порушувати позови за юрисдикціями різних країн. Однак практика міжнародно-правового захисту «копірайту» все ж таки має поодинокі приклади успішного захисту порушених авторських прав на об'єкти, розміщені у віртуальному просторі. Основою такого захисту є принципи міжнародного приватного права та конвенційні положення щодо охорони інтелектуальної власності на твори.

Нарешті, практичне значення цього наукового дослідження полягає в тому, що резюмовані в статті висновки можуть стати теоретичним підґрунтям для подальшого вивчення проблем взаємного впливу інформаційних технологій (перш за все Інтернету) та інтелектуальної власності (зокрема її інституту — авторського права).

Список використаних джерел

1. *Про авторське право і суміжні права* : Закон України від 11 липня 2001 р. № 2627-III (в редакції від 5 грудня 2012 р.) // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 43. — Ст. 214
2. *Цивільний кодекс України*: Книга IV / Закон від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Офіційний вісник України. — 2003. — № 11. — Ст. 461.
3. *Copyright Act of 1976* (with amendments to Title 17 enacted through December 9, 2010). — U.S. Copyright Law. — § 101–106, 602 (a) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.copyright.gov/title17/>.
4. *Об авторском праве и смежных правах* : Закон Российской Федерации от 9 июля 1993 г. № 5351-I (с изменениями и дополнениями от 19 июля 1995 г. № 110-ФЗ) // Собрание законодательства РФ. — 1995. — № 30.
5. *Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів*. Паризький Акт від 24 липня 1971 р., змінений 2 жовтня 1979 р. — Женева : Всесвітня організація інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_051.
6. *Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року* // Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика : у 4 т. : наук.-практ. вид. / за заг. ред. О. Д. Святоцького. — К. : Ін Юре, 1999. — Т. 1 : Право інтелектуальної власності. — С. 243–262.
7. *Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності* (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, TRIPS), прийнята в ході Уругвайського раунду Генеральної угоди з

- тарифів і торгівлі (ГАТТ) від 15 квітня 1994 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/981_018
8. *Anti-Counterfeiting Trade Agreement / Original text of ACTA* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.acta.05en.pdf>.
 9. *World Intellectual Property Organization (WIPO) Copyright Treaty, April 12, 1997 / TREATY DOC. NO. 105-17. — 1997. — Art. 6* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.wipo.int/treaties/en/notifications/wct/treaty_wct_2.html.
 10. *Про питання захисту авторських прав в Інтернеті : постанова Вишого арбітражного суду України від 5 червня 2000 р. № 04-1/5-7/82 // Вісник господарського судочинства. — 2001. — № 2* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.pu.if.ua/inst/ndc/intelect/39.htm>.
 11. *Mark A. Lemley. Dealing with Overlapping Copyrights on the Internet / 22 U. Dayton L. REV. 547, 1997 // «Copyright Wars», The Journal of Michigan State University of Law. — P. 555–561.*
 12. *Дроб'язко Р. Договори Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право та про виконання і фонограми // Право України. — 1998. — № 12. — С. 80–87.*
 13. *Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні : Указ Президента України від 27 квітня 2001 р. № 285/2001 // Урядовий Кур'єр. — 2000. — № 79. — 5 трав. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/285/2001>.*
 14. *Michael W. Walter. Copyrights and Related Rights in a Network Environment — The Integration of Digital Diffusion in Existing Legal Systems / Michael W. Walter // SOFTIC Symposium 1995; Problems of Intellectual Property Rights in the Context of the Information Networks. — Tokyo, Japan. — 1995. — P. 30–39.*
 15. *Dr. Jens Gaster. Copyright and Related Rights in the Information Society / Dr. Jens Gaster // SOFTIC Symposium 1995; Problems of Intellectual Property Rights in the Context of the Information Networks. — Tokyo, Japan. — 1995. — P. 18–22.*
 16. *Bruce A. Lehman. Intellectual Property and the National Information Infrastructure: The Report of the Working Group on Intellectual Property Rights / Bruce A. Lehman. — U. S. Department of Commerce, Information Infrastructure Task Force: Library of Congress, 2005. — P. 110–117.*

Стовпець О. В. Проблеми охорони авторського права в інформаційному суспільстві

У статті аналізується юридична природа авторського права на твори, розміщені в глобальній інформаційній мережі. Також звертається увага на відповідні проблеми щодо охорони «копірайту» в Інтернеті, обумовлені його природою.

Ключові слова: авторське право, твір, глобальний віртуальний простір, інформаційне суспільство.

Стовпец А. В. Проблемы охраны авторского права в информационном обществе

В статье анализируется юридическая природа авторского права на произведения, размещённые в глобальной информационной сети. Также обращается внимание на характерные проблемы относительно охраны «копирайта» в Интернете, обусловленные его природой.

Ключевые слова: авторское право, произведение, глобальное виртуальное пространство, информационное общество.

Stovpets O. Copyright protection problems in context of the information society

The article analyses a legal nature of copyright concerning intellectual products (artworks, literature etc.) located in global virtual space. It's also researched some specific problems connected with copyright protection in Worldwide Web that defined by its nature. Particularly it's drawn attention to the copyright legislation's regulations of Ukraine comparatively to copyright legislation of another countries. Noticed that the evident progress of Internet technologies generates some novels in sphere of copyright realization. In this context a reproduction of artworks (intellectual products) by playing, imaging, displaying, demonstration and other forms, able to be «understood» for computer, should be considered. Ukrainian law mentions such notion as a «record for a temporary or persistent storage in electronic form». Specific character of virtual space's functioning procreates some juridical contradictions in respect of objects protected by copyright law. Though the common principles of intellectual property legislation are applicable for copyright protected objects at Internet. At the same time different countries use conceptual frameworks that differ from each other. Thus the European Union has a propensity for application of «exhaustion principle» in legal practice, while the United States frequently use «first sell» doctrine. In any event information society conditions effect transformation of the copyright legal institute, and make their influence upon a whole dynamics of development in relation to intellectual property integrally.

Key words: copyright, artwork (intellectual product), global virtual space, information society.